

ՄԿՐՏԻՀ ԱՐՄԵՆ

Բարայ

Հենց որ մտնում էիր բարաք, ուղիղ դռան դիմաց, գտնվում էր Բարայի քնելատեղը վերին յարուսում: Նրա իսկական անունն ուրիշ էր, բայց նրան, ինչպես եւ աղրբեջանցի, ուզբեկ եւ ընդհանրապես բահմեղական այլ ծերունիներին ճամբարում անվանում էին նրանց լեզուներից առնված այդ բառով: Բայց աղրբեջանցի այդ ծերունու նկատմամբ «բարայն» այդ ճամբարում գործածում էին որպես հասուկ անուն: Եվ, որպեսզի շշփոթեն ուրիշ «բարայների» հետ, մյուս ծերունիներին անվանում էին «ծերունի», «պապ», «պապիկ» եւ այլն:

Բարայի կողքի քնելատեղերը, դարձյալ վերին յարուսում, զբաղեցնում էին եւս երկու ծերունիներ՝ աղրբեջանցի եւ ուզբեկ: Երբ էլ որուր բաց անեիր, ուղիղ քո դիմաց, վերեւում, մի շարքի վրա, ծալապատիկ նստած էին երեք ծերունիները՝ ինչպես հավերը քանի վրա: Նրանց «ակտավորել» էին, այսինքն՝ բուժական հանձնաժողովի «ակտի» համաձայն ազատել աշխատանքից: Ստանում էին ողորմելի օրապահիկ եւ քարշ տալիս իրենց գոյությունը՝ մրցելով, թե ո՞րը կլինի ավելի հարատեև՝ գոյությունը, թե՞ ժամկետը:

Ժամեր ու ժամեր շարունակ նրանք նստում էին նույն դիրքով՝ լուռ, անշարժ, եւ միայն հացից սարքված երեք թագբեհներն էին թույլ չկշկում նրանց ձեռքերում: Ուտելիք ստանալու համար գնում էին ոչ թե երեքը, այլ միայն մեկը, հերթով: Սա վերցնում էր երեքի ժանգոտ կաթսայիկները, կոնչալով իշնում ներքեւ եւ կատարում վաղուց ի վեր բացառությունների կարգը մտած գործողություն, այսինքն՝ քայլում: Արտաքնաց գնում էին օրական եւ նույնիսկ երկու օրը մի

անգամ: Այնպես, որ համարյա ոչ ոք նրանց տեղերը չեր տեսնում թափուր: Երբ էլ մտնեիր ներս՝ նրանք նստած էին իրենց տեղերում՝ ինչպես հավերը թառի վրա:

Շերունիներից ոչ մեկը շգիտեր ոուսերեն կամ մի այլ լեզու: Խոսում էին իրենց մայրենի լեզուներով, հետեւաբար եւ՝ միայն իրար հետ: Երկու աղբքեցանցիները, մոռանալով, որ երրորդն ուզբեկ է, մերթ-մերթ բարկանում էին վրան, որ «Ճիշտ չի խոսում», իսկ հաճախ մինչեւ իսկ գործածում է ուղղակի անհասկանալի բառեր:

Ինչպես երեւում էր, նրանք վաղուց ի վեր միմյանց պատմել-ավարտել էին իրենց անցյալ կյանքի մանրամասնագույն պատմությունները եւ այդ կյանքում տեսած ու լսած բոլոր այլ պատմությունները: Այժմ այլեւս խոսելու ոչինչ չունեին, ուստի եւ կառչում էին ամեն մի նոր նյութից, որը մատչչի էր նրանց՝ այդ թառի վրա, բռպեն մեկ բացվող ու ծածկվող դռնից երեւացող նրանց ողորմելի տեսադաշտում...

Թեեւ երեքն էլ քաղաքական կալանավորներ էին, «հհա»-ի, այսինքն՝ հակահեղափոխական ազիտացիայի համար դատապարտված, բայց եւ այնպես, ուրիշ բարաքներում տեղ չլինելու պատճառով նրանց տեղավորել էին քրեականների հետ: Քրեականները ոչ միայն չեին վշտացնում նրանց, այլեւ օգնում էին՝ ինչով որ կարող էին . ճաշի մնացորդ էին տալիս, երբեմն հաց եւ այլն: Իսկ Բարային ուղղակի սիրում էին: Ճիշտն ասած, հենց միայն նրան էին հյուրասիրում, իսկ նա արդեն, իր ստացածը կիսում էր մյուս երկուսի հետ:

Իսկ ինչո՞ւ այդպիսի խտրություն քրեականների կողմից:

Բարայր նրանց դուր էր զալիս նրանով, որ տեղի, անտեղի հայինում էր իր սովորած միակ բառերով՝ «քո մերը...»: Բարկանար՝ այդ էր ասում: Ուրախանար՝ այդ էր ասում: Հատկապես այդ հայինյանքը լսելու համար քրեականները մոտենում էին նրան, տալիս, օրինակ, մի կտոր հաց: Բարայր վերցնում էր, սիրալիր ժպտում եւ շնորհակալական տոնով ասում .

Քո մերը...

Քրեականները քրքշում էին եւ սիրով նայում այդ ծեր հայինյախոսին:

Մի անգամ Բաբայը, բոլորի ներկայությամբ, այդպես ասաց նույնիսկ ճամբարի պետին:

Պետք մտավ բարաք, դա շատ հազվադեպ էր պատահում, եւ առաջինը դիմելով Բաբային, հարցրեց .

Ի՞նչպես ես ապրում, յախշի՞:

Յախշի, քո մերը... զլխով արեց ծերունին:

Բարաքը դնդաց բարձրագոշ քրքիշից: Բաբային տարան մեկուսարան եւ տասնինգ օր պահեցին այնտեղ: Վերադարձավ նա ավելի նիհարած եւ ծերացած: Քրեականները շրջապատեցին նրան, սկսեցին հարցեր տալ, իսկ նա իհարկե, ոչինչ չէր հասկանում: Մեկը դեպի նա երկարեց մի ամբողջ օրապահիկ հաց .

Կեր, բաբայ, հալից ընկել ես:

Ինչպես երեսում է, մեկուսարանն էլ չէր ընկճել Բաբայի հոգու արիությունը, որովհետեւ նա վերցրեց հացը եւ ասաց տվողին .

Քու մերը...

Քրեականները վրնջացին հաճույքից, սկսեցին զգվել Բաբային, եւ ամենից շատ՝ հաց տվողն ինքը: Քնքությամբ բարձրացրին նրան եւ դրեցին իր թափի վրա:

Հերթական մի էտապով այդ ճամբարը եկավ աղրբեջանցի մի տարիքոտ մարդ՝ Գերմանիայիում բարձրագույն կրթություն ստացած ինժեներ: Խիստ փոքրամարմին, նա կարծես սեղմված կծկված զայրույթ լիներ: Նրան զազագեցրել էր իր անարդարացիորեն դատապարտված լինելը, եւ նա, առանց քաշվելու, բոլորի ներկայությամբ, ասում էր այնպիսի խոսքեր, որոնցից կփշաքաղվեր իսկական հակահեղափոխականն անգամ: Նրան անդադար նստեցնում էին մեկուսարան, սաստում, մինչեւ իսկ ծեծում, բայց ոչինչ չէր օգնում: Չէին ենթարկում դատական նոր պատասխանատվության, քանի որ նա արդեն ուներ ամենամեծ ժամկետը եւ հազիվ թե ողջ առողջ անցկացներ դրա մի

Երրորդը:

Առաջին իսկ օրը, բնականաբար՝ նա անցավ քարաքներով և հետաքրքրվեց, թե չկա՞ն արդյոք հայրենակիցներ: Գտնելով ծերունիներին, նա սկսեց ամեն օր այցելել նրանց: Կանգնում էր դուան մոտ, պատին հենված և, վերեւ նայելով, զրուցում հետները:

Մի անգամ, երբ նրանք զրուցում էին, հնչեց ճաշի զանգը: Փոքրամարմին ինժեները քոյլ չտվեց ծերունիներին իջնել ցած, ինքը վերցրեց նրանց ժանգոտ կաթսաները և գնաց ճաշ բերեց նրանց համար:

Ծերունիներն սկսեցին խմել իրենց ճաշը: Այդ պահին մոտեցավ մի քրեական և Բաբային ու մյուս երկուսին տվեց մեկական եփած կարտոֆիլ:

Քո մերը... գլխով արեց Բաբայը:

Քրեականը ծիծաղեց, գնաց:

Աղքեցանցի ինժեները սառեց-մնաց իր տեղում:

Ամոք չէ՝, հայրիկ, բարկացավ նա: Քեզ կարտոֆիլ են հյուրասիրում, իսկ դու հայինում ես անխիղճ կերպով...

Ո՞վ է հայինում, նրանից ավելի բարկացավ Բաբայը: Ինչեր ես ասում:

Դու չասացի՞ք «քո մերը»:

Իհարկե: Բա էլ ո՞րտեղ հայինեցի:

Բա դա հայինյանք չէ: Դու մայր հայինեցիր տղային:

Ի՞նչպես թե մայր... Բաբայն իր ճաշը դրեց մի կողմ:

Իսկ քո կարծիքով՝ ի՞նչ է «քո մերը»:

Դա մեր «սադ օլ»-ը չէ: Այսինքն՝ «շնորհակալություն»:

Խե՞ղած մարդ... դատը ծիծաղեց ինժեները: Ուրեմն հայիում ես՝ առանց հասկանալու...

Հանկարծ Բաբայը ծերունավարի թույլ սեղմեց բոունցքները եւ սկսեց ուժեղ հարվածել դրանցով իր գլխին .

Օ՛յ, ամո՞ք... Օ՛յ, խայտառակություն... Ալլա՛հ, ալլա՛հ...

Այժմ նա հասկացավ ամեն ինչ . Ե՛ւ քրեականների հրճվելը, Ե՛ւ տասնհինգ օրով իր մեկուսարան ընկնելը... Բայց չէ՞ որ իրենց զյուղում նա ամենապատկառելի ծերունին էր եւ ոչ ոք նրա քերանից չէր լսել ոչ մի անպատվաբեր խոսք: Ընդհակառակը, երիտասարդները սարսում էին ասել նրա ներկայությամբ որեւէ անպատշաճություն:

«Քո մերը»... Այդ հայիոյանքի համար հներում մարդիկ սպանում էին իրար, իսկ նոր ժամանակներում քիթ ու պոունգ ջարդում միմյանց: Եվ այդպես էլ պետք էր: Հայիոյել աշխարհի ամենասրբազան էակին՝ մորը...

Եվ հանկարծ դուրս է գալիս, որ տարիներ շարունակ հայիոյել է նա ինքը՝ իրենց զյուղի ամենապատկառելի մարդը...

Այդ օրվանից քրեականներն այլեւս ոչ մի հայիոյանք չլսեցին Բաբայից: Մերժելով նրանց հյուրասիրությունը, նա լուս ձեռքով էր անում՝ «հարկավոր չէ», եւ անդադար նամազ էր շշնչում ինքն իրեն՝ ալլահից թողություն էր խնդրում իր այդքան տարիների հանցանքի համար...

Քրեականները շուտով կորցրին իրենց հետաքրքրությունը Բաբայի նկատմամբ: Եվս որոշ ժամանակ անց՝ նրանք պահանջեցին վերակարգիչից, որ ծերունիներին փոխադրեն քաղաքականների բարաքը: Ի՞նչ գործ ունեն նրանք այդտեղ:

Ծերունիներին փոխադրեցին: